

Ждан В.М., Дворник В.М., Аветіков Д.С., Беляєва О.М.
Полтавський державний медичний університет, Україна
МИКОЛА ІВАНОВИЧ ПИРОГОВ – ВИДАТНИЙ ЛІКАР І ПЕДАГОГ
(до 211-ї річниці від дня народження)

У контексті загальнонаукової тенденції до активізації уваги до біографічних досліджень розглянуто постать М.І. Пирогова – одного з найвидатніших представників медицини ХІХ ст. та знаного педагога-новатора. Глибоке ознайомлення з публіцистичним та епістолярним спадком М.І. Пирогова, а також критичний аналіз наукових джерел з питання, що досліджувалося, засвідчив, що за внеском у практичну медицину й педагогіку М.І. Пирогов, за правом, може стояти в одному ряду з поліматами епохи Відродження. У висновках зазначається, що новаторські ідеї та наукові здобутки М.І. Пирогова, його невтомність і працелюбність, дар наукового передбачення, відданість професії, бажання ділитися своїми знаннями з молоддю і колегами, самопожертва та прагнення приносити користь суспільству, а також особистість геніального лікаря та видатного педагога залишаються взірцем для наступних поколінь, а його роздуми й міркування не втрачають актуальності й у ХХІ ст., примушуючи зупинити плин часу і замислитися над роллю особистості в історії та слугуючи підґрунтям генерації нових ідей і розробок у практичну медицину й освіту, медичну зокрема.

Ключові слова: біографічні дослідження, М.І. Пирогов, наукові здобутки, практична медицина, освіта.

The figure of M.I. Pyrogov who is one of the most prominent representatives of medicine of the XIX century and well-known teacher-innovator has been considered in the context of the general scientific tendency to the activation of attention to biographical researches. The authors conducted deep study of the journalistic and epistolary legacy of M.I. Pyrogov, as well as a critical analysis of scientific sources on the subject under study. It has been found that M.I. Pyrogov's contribution to practical medicine and pedagogy gives the right to rank him with the polymaths of the Renaissance. The conclusions state that the innovative ideas and scientific achievements of M.I. Pyrogov, indefatigability and hard-working nature, the gift of scientific foresight, devotion to the profession, desire to share knowledge with young people and colleagues, self-sacrifice and desire to benefit society, as well as the personality of a genius doctor and outstanding teacher remains a model for future generations, and thoughts and consideration do not become irrelevant in the XXI century, forcing to stop the passing of time and to think about the role of the individual in history and providing the background for generating new ideas and developments in practical medicine and education, in particular, the medical one.

Keywords: biographical research, M.I. Pyrogov, scientific achievements, practical medicine, education.

Постановка проблеми. Наукові розвідки початку ХХІ ст. характеризуються суттєвою активізацією біографічних досліджень. Нині існує велика потреба нового бачення минулого, в якому йдеться не тільки про «зовнішню історію» об'єктів, а і про «внутрішню історію» суб'єктів, про «людську» історію [7, с. 32], яка нерозривно пов'язана з творчою діяльністю історичної особистості. На наш погляд, до таких історичних особистостей належить і постать Миколи Івановича Пирогова – одного з найвидатніших представників медицини ХІХ ст. та знаного педагога-

новатора. За своїм внеском у медицину й педагогіку Пирогов, за правом, може стояти в одному ряду з поліматами епохи Відродження. Саме всебічна обдарованість і далекоглядність, захопленість своєю справою і відданість їй зумовлюють «магнетизм» цієї постаті, до якої хочеться повертатися знову і знову. Через 211 років від дня народження етапи його біографії, а також публіцистично-епістолярний спадок, що вражає сучасників глибиною медичної і педагогічної думки, залишається у фокусі уваги багатьох науковців [1; 2; 4; 5; 6; 8; 9; 11; 12; 13; 14; 15], слугує підґрунтям генерації нових ідей і розробок у медичну освіту, будучи класичним прикладом поєднання професійного та інтелектуального, теоретичного та практичного, суспільного й особистого [15].

Мета дослідження. Проаналізувати публіцистичний та епістолярний спадок видатного лікаря та педагога Миколи Івановича Пирогова. У роботі використано історико-біографічний і системно-історичний методи.

Виклад основного матеріалу. Микола Іванович Пирогов народився 25 листопада (13 листопада за старим стилем) 1810 року. Він був передостаннім із чотирнадцяти дітей (і одним із шістьох, які вижили) Івана Івановича Пирогова – скарбника московського провіантського депо і Єлизавети Іванівни Пирогової (Новікової).

Початкову освіту М.І. Пирогов здобув удома: він писав, що перший учитель йому був даний на дев'ятому році життя, а до того він був самоуком. Як писав Микола Іванович у «Щоденнику старого лікаря»: «Батьки, і мати моя зокрема, ... мали дуже дивне поняття щодо мети освіти. Мати вважала освіту конче необхідною для синів і шкідливою для доньок. Хлопчики, на її думку, повинні бути більш освіченими, ніж батьки, а дівчатка не повинні були стояти вище від своєї матері; згодом вона дуже жалкувала щодо цього хибного уявлення. Надаючи таку перевагу хлопчикам, батьки не пожалкували своїх, на той час вже доволі мізерних коштів, для навчання нас двох (мене і брата Амоса) у приватних школах [10, с. 458]».

Покликання стати лікарем Микола Іванович відчував уже в дитинстві. Однією з його улюблених дитячих ігор була дивна для маленького хлопчика домашня гра в лікаря, яка, як згадував він на схилі років, «була вельми захоплива для мене тим, що вона наче привідкривала мені завісу мого майбутнього [10, с. 456]». Послугуючись сучасною термінологією, тригером для такої гри стала хвороба старшого брата, який хворів на ревматизм. Микола Іванович писав, що хвороба довго не відступала, лікарі змінювали один одного, аж доки лікувати старшого брата не був викликаний професор Єфрем Йосипович Мухін (1766 – 1850), якого на той час вважали чи не найкращим практикуючим лікарем, а також знаним анатомом, хірургом, фізіологом, судовим медиком.

Саме після візитів Мухіна, який справив на малого Миколу незабутнє враження як зовнішнім виглядом, так і результатом лікування, і почалася гра в лікаря: «Після щасливого одужання брата, я попросив одного разу когось із домашніх лягти в ліжку, а сам, наслідуючи вигляд і поставу лікаря, я поважно підійшов до удаваного хворого, промацав пульс, подивився на язик, дав якусь пораду, імовірно, щодо приготування декокту, розпрощався і дуже статечно вийшов із кімнати [10, с. 457]». Ця гра так сподобалася малому Миколі, що він почав постійно в неї грати та вдосконалювати цю дитячу розвагу. М.І. Пирогов згадував, що згодом він саджав і клав декілька осіб, з-поміж яких була й кішка,

переодягнена в даму, переходив від одного удаваного хворого до іншого, потім сів за стіл, писав рецепти і тлумачив, як приймати ліки [10, с. 457–458].

Поринаючи в дитячі спогади, великий хірург, який здобуде загальноєвропейське визнання та буде лікувати таких видатних сучасників як німецький канцлер Отто фон Бісмарк, російський композитор Петро Чайковський, а також урятує від ампутації ногу народного героя Італії, полководця, революціонера й політичного діяча Джузеппе Гарібальді [3, с. 404], писав: «Не знаю, отримав би я таке бажання грати в лікаря, якби замість щасливого одужання мій брат помер. Але щасливий успіх, який супроводжувався ефектним оточенням, збудив у дитини глибоку повагу до мистецтва, і я з цією повагою саме до мистецтва почав згодом поважати й науку [10, с. 458]».

У контексті спогадів М. Пирогова доречно процитувати іншого видатного хірурга – М. Бурденка, який писав: «якщо геній є високою ціллю і влада над серцями – засобом її досягнення, то у творчості М. І. Пирогова слід визнати наявність геніальності. Ціль полягала в тому, щоб обґрунтувати медицину як науку. Анатомія – це запорука розвитку хірургії, експеримент – введення в патологію, вивчення об'єктивних ознак хвороби – ключ до діагнозу – ось ті практичні цілі, реалізація яких була справою його 20-річної майстерної праці [цитуються за: 6, с. 12 – 13]».

Середню освіту Микола Іванович разом із братом Амосом здобував у приватному московському пансіоні Василя Кряжева. Про себе він писав так: «я був жвавим, нелінивим і таким, що любив навчатися, хлопчиком [10, с. 458]». Утім, у родині сталася біда – батько збанкрутів, оскільки його підлеглий вкрав значну суму коштів і втік, тому платити за подальше навчання родина не могла. За порадою вже згаданого професора Єфрема Мухіна, який тоді був деканом медичного факультету, 14-річний Микола пише прохання про вступ до Московського університету, успішно складає іспити і стає студентом-медиком.

У 1828 році М.І. Пирогов, якому на той час виповнилося лише 17 років, закінчив медичний факультет зі званням «*Medicus 1-mi Ordinis*» і разом із 18 кращими випускниками був відправлений у Дерпт (нині Тарту) для навчання в Професорському інституті з метою підготовки до викладацької діяльності з хірургії та повивального мистецтва [6].

31 серпня 1832 року Пирогов блискуче захистив дисертацію «*Num vinctura aortae abdominalis in aneurysmate inguinali adhibitu facile ac tutum sit remedium? Dissertatio inauguralis chirurgica quam ut gradum Doctoris Medicinae obtineat, defendet auctor Pirogoff. Dorpati Livonorum, Typis I. C. Schönmanni typographi academici, 1832, 72 pp.*» («Чи є перев'язка черевної аорти при пахвинній грижі легким і безпечним втручанням. Вступна хірургічна дисертація, яку на здобуття ступеня доктора медицини захищає автор Пирогов. Дерпт Ливонський, у типографії академічного типографа І. К. Шюнмана, 1832, 72 стор., яка стала «зразком експериментально-хірургічних досліджень» [6].

Упродовж 1833 – 1835 рр. Пирогов перебував у Берліні й Геттінгені, де переймав досвід викладання хірургії. Слід наголосити, що німецькі колеги високо оцінили наукові здобутки Пирогова, який писав, що коли він ознайомив зі своєю дисертацією знаменитого Опітца, той одразу ж наказав перекласти її з латини німецькою і надрукувати в знаменитому тоді журналі Греффе і Вальтера, а висновки й рекомендації, сформульовані Пироговим, почали активно впроваджуватися багатьма хірургами в різних куточках світу [3; 6].

Повертаючись додому з Німеччини, Пирогов захворів на висипний тиф і був змушений залишитися для подальшого лікування в Ризі. Хвороба внесла свої корективи в кар'єру Пирогова, про що він із гіркою іронією писав: «... у той час як я лежав хворий у ризькому військовому шпиталі, Іноземцев мій товариш, був обраний ... професором хірургії в Москву, а я, москвич, залишився на богах і на шпитальному ліжку [10, с. 431]».

Викладацька діяльність Пирогова розпочалася восени 1835 року, коли в очікуванні результатів виборів на кафедру хірургії Дерптського університету, куди він був запрошений бувшим ректором цього університету, професором Мойєром, Пирогов читав лікарям Обухівської лікарні в Санкт-Петербурзі приватний шеститижневий, послуговуючись сучасною термінологією, авторський курс, з нової в ті часи дисципліни – хірургічної анатомії [6, с. 15].

У лютому 1836 року Пирогов був обраний екстраординарним професором хірургії Дерптського університету, а 9 березня його було затверджено в цьому званні, хоч і «не без опозиції з боку інших факультетів, і особливо теологічного [10, с. 431]». На початку квітня він починає читати лекції з теоретичної і практичної хірургії, очних хвороб, а також розпочинає практику у власній клініці, яка мала 22 ліжка й розміщувалася в чотирьох кімнатах. Через рік його хист і знання були гідно оцінені – він був обраний ординарним професором [6].

Дерптський період М. Пирогова тривав п'ять років і був відзначений «киплячою енергією і вражаючою працездатністю» [6]. Про ці роки великий учений писав так: «... 5 років професури, що вимагала щоденних восьмигодинних занять у клініці, аудиторії та в анатомічному театрі зі слухачами [10, с. 431]». Варто також навести маловідомий факт, що впродовж 1836 – 1839 рр. під керівництвом М. Пирогова було захищено 12 дисертацій [6].

Упродовж цих п'яти років М. Пироговим були видані: 1) «*Anatomia chirurgica truncorum arterialium atque fasciarum fibrosarum*» («Хірургічна анатомія артеріальних стовбурів і фіброзних фасцій», 1837 – 1838), латинською і німецькою мовами з атласом *in folio*; 2) «Аннали хірургічної клініки за 1836 – 1837 рр.»; 3) «Клінічні аннали за 1837 – 1838 рр.»; 4) монографія «Про розтини ахіллесова сухожилка» [10, с. 431].

За твердженням А. Геселевича, в «Анналах хірургічної клініки» Пирогов дав усьому світу винятковий приклад розуміння лікувального і педагогічного обов'язку, позаяк у цих творах з усією відвертістю аналізуються помилки в розпізнаванні й лікуванні захворювань та ушкоджень [6].

Наприкінці 1839 року Пирогова запросили на кафедру хірургії Петербурзької медико-хірургічної академії. Умовою, за якої Пирогов погодився очолити запропоновану кафедру, стала реорганізація процесу викладання хірургії [6]. У наступному році він розробив проєкт створення шпитальних класів для молодих лікарів і випускників медичних факультетів. Проєкт був прийнятий до розгляду й затверджений, а Пирогов очолив кафедру.

Петербурзький (1841 – 1856 рр.) період був не менш плідним і насиченим, ніж Дерптський – це були роки розквіту його таланту й самореалізації як ученого, викладача, практичного хірурга. Пироговим було написано декілька фундаментальних праць: «Повний курс прикладної анатомії людського тіла» – 12 випусків із пояснювальним текстом (1843 – 1848 рр.); «Анатомічні зображення людського тіла, призначені переважно для судових лікарів» (1846 р. і 1850 р.); «Спостереження над дією етерних парів як знеболювального засобу при

хірургічних операціях», «Etherisation par per rectum» французькою мовою, якою він чудово володів, власне, як і німецькою та латинською, «Звіт про хірургічну допомогу, надану пораненим під час облоги та зняття укріплення Салти» (1847); «Звіт про мандрівку Кавказом, що містить повну статистику ампутацій, статистику операцій, виконаних на полі бою і в різних шпиталях ... за допомогою анестезії, досліди та спостереження над вогнепальними ранами й ін.» (1849); «Патологічна анатомія азійської холери» (1849); «Наліпна алебастрова пов'язка в лікуванні простих та складних переломів і для транспортування поранених на полі бою» (1854); «Про труднощі в розпізнаванні хірургічних хвороб і про щастя в хірургії, що пояснюються спостереженнями й історіями хвороб» (1854) etc.

Працездатність Пирогова справді вражає, адже з-поміж усього іншого впродовж 1841 – 1856 рр. він також читав курс патологічної анатомії, особисто вів протоколи 11000 автопсій [10, с. 431], безкоштовно служив консультантом 4 шпиталів – Обухівського, Петропавлівського, Марії Магдалини, Дитячого [10, с. 432].

Приблизно в цей же час у пошуках дієвого методу навчання хірургії М. Пирогов вирішує організувати навчання анатомії на заморожених трупах (сам учений називав цей метод «льодовою анатомією»). Результатом такого інноваційного навчання анатомії стало видання унікального та, за твердженням А. Геселевича [6], неперевершеного й нині, анатомічного атласу «Anatōme topographica sectionibus per corpus humanum congelatum triplici directiōne ductis illustrata» («Топографічна анатомія, ілюстрована розтинами, проведеними через заморожене тіло людини в трьох напрямках», 1851 – 1859) – видання, що містило 995 малюнків розпилів (на кшталт 3D формату) у натуральну величину із чотирма зошитами розлогих передмов і детальних пояснень [3].

Завдяки цьому атласу хірурги отримали можливість проводити операції з мінімальним травмуванням пацієнтів. Ба більше, «масштабний внесок генія М.І. Пирогова в науку про анатомію людини в сучасному вигляді вилився в потужний і швидкий розвиток рентгенології як у науковому, так і в технологічному плані. Задум «Льодової анатомії» значно випередив свій час, а його реалізація була нічим іншим, як ручним способом виконання пошарової томографії в трьох різних проєкціях. А нині технології томографічних досліджень уможливають виконувати те, що М.І. Пирогов передбачив понад 150 років тому [13, с. 15]».

Попри всі досягнення і загальноєвропейське визнання, М. Пирогов потрапив у немилість через те, що подав тогочасному імператору Олександру II доповідь, в якій були описані загальна відсталість і величезні проблеми в російській військовій системі, які спостерігав М. Пирогов під час Кримської кампанії. Після цієї доповіді не без дозволу найвищого керівництва й під тиском реакційно налаштованої професури він був змушений подати рапорт про звільнення з Медико-хірургічної академії під надуманим приводом проблем зі здоров'ям та у зв'язку з домашніми обставинами [3; 6; 10].

У липні 1856 року був підписаний наказ про звільнення М.І. Пирогова і «розпочинається нова сторінка його життя... Знаменитий професор-хірург припиняє займатися науково-педагогічною діяльністю за своїм фахом і стає адміністратором-педагогом [6, с. 20]»: 3 вересня 1856 року було завізовано наказ про призначення Пирогова попечителем Одеського навчального округу, а 27 вересня 1856 року він виїхав із Петербурга до Одеси. Утім, і тут йому дуже швидко довелося стикнутися з протидією реакціонерів, які звинуватили М. Пирогова у

вільнодумстві й підриві авторитету місцевих еліт, що зумовило його переведення у вересні 1858 року з Одеси до Києва на посаду очільника Київського навчального округу. Утім, і в столиці його прогресивні й демократичні погляди на освіту зустріли жорсткий опір ретроградів – М. Пирогов був звільнений із цієї посади 13 березня 1861 року [10, с. 10].

Аби знизити градус напруги та зменшити резонанс, спричинений цим рішенням, у 1862 році М. Пирогов був відряджений за кордон, де він відвідав понад 20 кращих європейських університетів, ознайомився з різними освітніми системами, а також керував підготовкою дисертацій. Утім, і ця плідна й корисна діяльність М. Пирогова була припинена – у червні 1866 року був підписаний наказ про його відставку. Із цього часу розпочинається так званий вінницький період життя видатного вченого.

Варто погодитися з М. Бадюком, І. Пасько, М. Бойчаком, які спростовують поширену думку щодо «затухання» фахової діяльності М. І. Пирогова впродовж останніх років його життя в Україні [1, с. 65]». Так, дослідники зазначають, що в статтях, написаних на прохання Полтавського земства, Пироговим було проведено критичний аналіз організації надання медичної допомоги й ефективності боротьби з інфекційними захворюваннями в Полтавській губернії. Ці ж науковці звертають увагу на такі праці як «Звіт про відвідування військово-санітарних закладів у Німеччині, Лотарнигії та Ельзасі в 1870 р.» і «Військово-лікувальна справа та приватна допомога на театрі війни в Болгарії і в тилу діючої армії в 1877 – 1878 рр.», в яких дано глибокий фаховий аналіз організації медичного забезпечення у військовий час [1, с. 65].

На схилі років про свої медичні наукові здобутки Пирогов писав у листі Бертенсону від 27 грудня 1880 р.: «Мої праці вперше показали з точністю та наочністю відношення фасції до артеріальних стовбурів і вказали на способи, найбільш зручні й точні, до виконання операції над артеріальними стовбурами. Розтини заморожених у різних положеннях органів і порожнин разом із анатомічною скульптурою дали спосіб визначити з точністю, неможливою при звичному способі дослідження, нормальне анатомічне положення та взаєморозміщення різних органів і суглобів. Мої анатоомо-фізіологічні дослідження перерізаних під шкірою сухожилків чи не вперше після забутих припущень Гунтера продемонстрували значення кров'яного тромбу та його здатність до організації і до відновлення порушеної цілісності тканин [10, с. 437]».

Звертаючись до педагогічних здобутків М. І. Пирогова, ми суголосі з відомою українською дослідницею О. Уваркіною та співавторами, які акцентують увагу на актуальності аналізу науково-педагогічної спадщини з позиції сучасного стану вітчизняної медичної освіти й важливості його наукового доробку для її реформування в умовах входження у світовий та європейський освітній простір [15]. Зокрема, йдеться про нині поширений інноваційний метод навчання, відомий як «flipped learning» або «flipped classroom». Метод, який описує Микола Іванович у своїх «Листах із Гейдельберга», цілковито збігається із сучасними засадами так званого перевернутого навчання. Так, по-перше, Пирогов вважав, що на початку певного курсу необхідно вибрати одне керівництво, власне, послуговуючись сучасною лексикою, підручник або посібник, який усі слухачі (студенти) повинні самостійно опрацювати. Відтак основна аудиторія була би знайома, принаймні, в основних рисах, з навчальним матеріалом до початку лекційного курсу. По-друге, необхідно обрати один із найважливіших розділів курсу, якому треба приділити

основну увагу на конкретних заняттях. По-третє, усі студенти повинні підготували свої запитання і зауваги щодо самостійно опрацьованого матеріалу: «роз'яснення цих незрозумілостей та сумнівів і становило би предмет лекції. Спосіб роз'яснення, залежав би, безумовно, від особистості викладача, від особливостей аудиторії та навчального матеріалу. Виходячи з цього і лекція мала би різний вигляд: простої бесіди або більш послідовного викладу [10, с. 397]».

Не менш цікавими є й подальші міркування Пирогова: «А що, коли зауважень і запитань на кожній лекції буде багато? Я що, якщо буде мало або не буде жодних?». На ці питання він дає відповіді, які вражають глибиною психолого-педагогічної думки і, знову ж таки, залишаються вельми актуальними й нині: «Якщо багато й різних, то це кращий спосіб пізнати аудиторію. Її запитання та зауваги одразу покажуть, чого їй (студентській аудиторії) не вистачає і до чого вона не підготовлена. І, якими б не були різні запитання новачків, у них неважко відшукати червону нитку; з них багато вирішиться однією хорошою відповіддю. ... Не буду також приховувати, що такий спосіб деяким доцентам може видатися набагато важчим від звичайного [10, с. 398]». Власне, Пирогов імпліцитно піднімає вічно актуальне питання щодо педагогічної інертності та відсутність прагнення до саморозвитку.

Незаперечними перевагами цих лекцій, на думку Пирогова, мали бути такі: лектор не витрачав би час на те, що освічений слухач може засвоїти самостійно, а тому лекції стали б тим, чим вони повинні бути, – допомогою розумовій праці слухача; слухачі були б морально зобов'язані не обмежуватися формально-пасивним відвідуванням лекцій, оскільки якщо б не любов до науки, то хоч самолюбство спонукало би багатьох ставати активними на лекціях; заняття набули би більшої самостійності – було би менше слів і більше справ [10, с. 398].

Висновки. Глибоке ознайомлення з публіцистичним та епістолярним спадком М.І. Пирогова, а також критичний аналіз наукових джерел з питання, що досліджувалося, засвідчив, що за особистим внеском у практичну медицину й педагогіку М.І. Пирогов, за правом, може стояти в одному ряду з поліматами епохи Відродження. Його новаторські ідеї та наукові здобутки, невтомність і працелюбність, дар наукового передбачення, відданість професії, бажання ділитися своїми знаннями з молоддю і колегами, самопожертва та прагнення приносити користь суспільству, а також особистість геніального лікаря та видатного педагога залишається взірцем для наступних поколінь, а його роздуми й міркування не втрачають актуальності й у XXI ст., примушуючи зупинити плин часу і замислитися над роллю особистості в історії та слугуючи підґрунтям генерації нових ідей і розробок у практичну медицину й освіту, медичну зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бадюк М., Пасько І., Бойчак М., Матвійчук М. Інтелектуальна спадщина українського періоду життя лікаря-мислителя Миколи Івановича Пирогова. Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. 2020; 4 (28): 65-72
2. Беляєва О.М. Питання педагогічної майстерності викладача у творчій спадщині М. І. Пирогова. Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. 2017; 15: 180-185.
3. Беляєва О.М., Ждан В.М., Цісик А.З. Латинсько-український медичний енциклопедичний словник: у 2 т. Т.2 N-W. К. : ВСВ «Медицина», 2020. 456 с.
4. Богуславский М.В. Н.И. Пирогов: педагогические идеалы и жизненные реалии. Проблемы современного образования. 2010; 6: 21-33.
5. Вовк Ю.Н. Иванов А.С. Пирогов – основоположник сосудистой хирургии. Український медичний альманах. 2011; 4: 32-34.

6. Геселевич А.М. Научное, литературное и эпистолярное наследие Николая Ивановича Пирогова : [библиогр. указ.] / предисл. А. Н. Бакулева. М. : Медгиз, 1956. 261 с.
7. Зашкільняк Л.О. Інтелектуальна історія: спроба конвенції (деякі методологічні міркування). Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки. 2005; 1: С. 28-36.
8. Ковтюх Г.С. Год Н.И. Пирогова в РГМУ. Лечебное дело. 2010; 1: 94-99.
9. Мазинг Ю. А. Николай Иванович Пирогов: 200 лет жизни в истории России. Пространство и Время. 2010; 2:203-221.
10. Пирогов Н. И. Избранные педагогические сочинения ; сост. А. Н. Алексюк, Г. Г. Савенюк. М. : Педагогика, 1985. 496 с.
11. Скрипников Н. С., Топоров Г. Н., Половик А. Ю. Н.И. Пирогов о чести ученого на пути к научной истине. Вісник проблем біології і медицини. 2006; 2: 16-17.
12. Шалаев С. А. Н. И. Пирогов – создатель первой кафедры госпитальной хирургической клиники. Вестник хирургии. 1991; 3: 130-132.
13. Шевченко Ю.Л., Карпов О.Э., Броннов О.Ю. Пироговские срезы, как предтеча современной компьютерной томографии. Вестник Национального медико-хирургического Центра им. Н.И. Пирогова. 2020; 3: 11-15.
14. Bieliaieva O.M., Skrupnikova T.P., Lysanets Yu.V., Morokhovets N.Yu., Slipchenko L.B., Efendiieva S.M. Nikolai Ivanovich Pirogov - amicus humani generis. Wiad Lek. 2021; 74(2):362-366.
15. Uvarkina O.V., Bieliaieva O.M., Skrupnykov P.M., Lysanets Yu.V., Shylkina L.M., Khmil T.A. The scientific and pedagogical heritage of doctor N.I. Pirogov. Wiad Lek. 2020; 73(7): 1561-1566.

УДК 478.124/.127

*Ждан В.М., Кімура Є.М.,
Бабаніна М.Ю., Кур'ян О.А., Ткаченко М.В.*

Полтавський державний медичний університет, Україна

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО ІМІДЖУ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

В статті розглянуто визначення і значення іміджу викладача вищої школи, важливі складові іміджу: перше враження, професіоналізм, глибина знань, широкий кругозір, ентузіазм. Виділено п'ять основних етапів формування іміджу викладача вищої школи.

Ключові слова: *імідж, вища школа, викладач, професіоналізм.*

The article considers the definition and significance of the image of a high school teacher, important components of the image: first impression, professionalism, depth of knowledge, broad outlook, enthusiasm. There are five main stages in the formation of the image of a high school teacher.

Key words: *image, higher school, teacher, professionalism.*

В статье рассмотрены определение и значение имиджа преподавателя высшей школы, важные составляющие имиджа: первое впечатление, профессионализм, глубина знаний, широкий кругозор, энтузиазм искренность. Выделено пять основных этапов формирования имиджа преподавателя высшей школы.

Ключевые слова: *имидж, высшая школа, преподаватель, профессионализм.*

У зв'язку з переходом на нові стандарти освіти особлива увага приділяється професіоналізму викладача, досягненню високого педагогічного статусу, розвитку інформаційної та особистісної культури, інноваційного творчого мислення. Одним із ключових елементів досягнення високого рівня освітнього закладу та формування сприятливого іміджу на ринку освітніх послуг є імідж викладачів. Зважаючи на тенденцію зниження перспективності викладацької професії, недостатню оцінку ролі педагога спільноту, а саме студентами, постає необхідність побудови образу викладача, за допомогою якого в суспільстві сформується авторитет та престиж його особистості. Викладач забезпечує систематичний інформаційний вплив, формує в кожного учасника освітнього процесу ідеї, цінності, зразки поведінки. Тому важливим є вирішення стратегічної